

Eén arrest, vijf mijlpalen

HET ARBITRAGEHOF Vernietigde twee weken geleden verschillende bepalingen van de anti-discriminatiewet. Volgens Stefan Sottiaux en Jogchum Vrieling is de uitspraak van het Hof zonder meer baanbrekend. Bovendien is volgens hen ook de werkwijze van het Hof vernieuwend. Zij belichten hieronder vijf belangrijke gevolgen van de uitspraak.

STEFAN SOTTIAUX
JOGCHUM VRIELINK

Op 6 oktober - een dag die weinig constitutionalistten snel zullen vergeten - heeft het Arbitragehof een aantal bepalingen van de anti-discriminatiewet vernietigd. Het arrest - gewezen naar aanleiding van twee verzoekschriften tot vernietiging van Frank Vanhecke e.a. (Vlaams Blok) en prof. Matthias Storme - is baanbrekend. Dat geldt niet alleen voor wat in het arrest over de anti-discriminatiewet wordt gezegd; bepaalde passages hebben gevolgen die de toepassing van de wet ver overstijgen. Daarenboven is de wijze waarop het Hof is te werk gegaan vernieuwend. In het volgende worden enkele implicaties van het arrest belicht.

1. ACTIVISTISCH HOF

Naar aanleiding van de uitbreiding van de toetsingsbevoegdheid van het Arbitragehof tot alle in de Grondwet opgenomen rechten en vrijheden, is geschreven dat we in België eindelijk een volwaardig grondwettelijk hof hebben. Het predikaat 'volwaardig' veronderstelt evenwel dat het Arbitragehof ook gebruik maakt van de hem toegekende bevoegdheid. In politiek geladen mensenrechtendossiers was dit in het verleden vaak niet het geval. Zo beslechtte het Hof begin dit jaar nog de complexe discussie over euthanasie en het recht op leven in welgeteld drie paragrafen die verwezen naar de goede bedoelingen van de wetgever. Alleen al in dit opzicht is de uitspraak van 6 oktober verrassend. Zonder enige schroom vernietigt en 'amendeert' het Hof delen van een wet waarrond een brede politieke consensus bestond, en dat alles op vraag van een individuele verzoeker en (leden van) een omstreden politieke partij. De jaren van terughoudendheid lijken voorbij. Het beschermingsniveau van de mensenrechten kan er alleen maar wel bij varen.

2. BIJZONDERE POSITIE VRIJE MENINGSUITING

Een tweede belangrijke vaststelling is de bijzondere positie die het arrest toekent aan de vrije meningsuiting: '[V]ermits de vrijheid van meningsuiting een van de pijlers is van een democratische samenleving (...) dienen de uitzonderingen op de vrijheid van meningsuiting op strikte wijze te worden geïnterpreteerd'. Interessant is ook de overweging dat de staat moet vermijden strafrechtelijk op te treden tegen meningen wanneer andere maatregelen, zoals burgerrechtelijke sancties, het mogelijk maken het nagestreefde doel te bereiken. Het Hof bewijst vervolgens meer dan lippen-

© Photonews

dienst aan deze uitgangspunten. Zo sneuvelt het burgerrechtelijke verbod op het verspreiden van 'discriminerende uitlatingen'. Die bepaling gaf immers niet aan 'waarin of wanneer die discriminerende uitlatingen de in een democratische samenleving toelaatbare drempel overschrijden van het verkondigen van ideeën welke kunnen 'schokken, verontrusten of kwetsen'. Ook vernietigt het Hof het strafrechtelijk verbod om openlijk een voornemen tot discriminatie te kennen te geven; een bepaling die overigens ook voorkomt in de anti-racismewet. De reden hiervoor: '[Z]ulk een verbod (...) smoort elk debat omdat het verhindert dat diegene die dat voornemen uit, kan worden tegengesproken en ervan zou kunnen worden afgebracht dat voornemen te verwezenlijken'. Het Hof huldigt, met andere woorden, het principe dat een democratische en zelfverzekerde samenleving het beste antwoordt op slechte ideeën door betere ideeën in de plaats te stellen.

3. ENGE OMSCHRIJVING HATE SPEECH

Daaruit vloeit een beperkende definitie van het concept 'hate speech' voort. In wat voor de praktijk wellicht de belangrijkste passages van het arrest zijn, legt het Hof het misdrijf 'aanzetten tot discriminatie, haat of geweld' op grondwetsconforme wijze uit. Aangezien deze bewoordingen zijn ontleend aan de anti-racismewet, gelden de beschouwingen van het Hof *mutatis mutandis* voor de toepassing van deze wet. Wat 'aanzetten tot' betreft, neemt het Hof de gebruikelijke betekenis van het werkwoord als uitgangspunt, namelijk 'aansporen om iets te doen', 'opzetten, aanstoken'. Voorts geeft het Hof een nadere invulling aan de termen 'discriminatie', 'haat' en 'geweld', en komt daarbij tot de conclusie dat deze drie woorden de verschillende gradaties van eenzelfde gedrag aangeven. *Last but not least*: er moet sprake zijn van bijzonder opzet. Het misdrijf in kwestie is niet voltrokken vanaf het ogenblik dat de materiële elementen ervan aanwezig zijn; vereist is een aantoonbare 'bijzondere wil [om] aan te zetten tot discriminatie, haat of geweld'. Uit dit alles volgt, aldus het arrest, dat de strafbaar gestelde handelingen verder gaan dan loutere informatie, ideeën, kritiek, grappen en spottende uitlatingen.

Voor al het bijzondere opzetvereiste vormt een

dam tegen het vervolgen van allerlei uitspraken die in het verleden vaak aanleiding gaven tot veroordeling, met name op basis van de anti-racismewet. In de toekomst behoren, bij het ontbreken van dit morele element, bijvoorbeeld discriminerende stellingen (zoals 'eigen volk eerst'), lompe beledigingen (zoals 'alle holebi's zijn pervers') of ruzies waarbij racistische scheldwoorden vallen (zoals 'sale bougnoule' of 'ratons') tot de vrijheid van meningsuiting; minstens vallen zij niet langer onder de strafbaarstellingen van de anti-discriminatiewetgeving.

Het Hof lijkt zich hiermee te distantiëren van de bepaling uit het VN-rassendiscriminatieverdrag die het louter verspreiden van ideeën viseert, en waarbij België terecht een voorbehoud formuleerde. Het gaat ook verder in de bescherming van de vrije meningsuiting dan het Europees Hof voor de rechten van de mens, dat het bestraffen van beledigende uitspraken soms aanvaardt, maar niet verplicht. Door een ruimere bescherming te bieden dan de minimumstandaard van artikel 10 EVRM, sluit het Arbitragehof aan bij een lange constitutionele traditie die van België al sinds de negentiende eeuw een toevluchtsoord maakt voor dissidente denkers.

4. NIET-LIMITATIEVE LIJST DISCRIMINATIEGRONDEN

Een ander opvallende aspect van het arrest is de vernietiging van de exhaustieve opsomming van discriminatiegronden in het burgerrechtelijke luik. De opsomming was door de verzoekers vooral aangevochten vanwege het ontbreken van de gronden 'taal' en 'politieke overtuiging'. Het Hof acht de uitsluiting om te beginnen niet pertinent in het licht van de algemene doelstelling van de wet, met name de bestrijding van 'elke vorm van discriminatie'. Evenmin is het Hof overtuigd door de bijkomende verantwoording voor de uitsluiting. Tijdens de parlementaire voorbereiding werd meermaals gesteld dat het ontbreken van met name 'politieke overtuiging' gerechtvaardigd zou zijn om te voorkomen dat extremistische partijen op de wet zouden steunen om discriminatie juist mogelijk te maken, of om te proberen elke kritiek op hun politieke standpunten te verbieden. Volgens de rechters is deze argumentatie zonder voorwerp. Het systeem van de anti-discriminatiewet, dat voor

elk onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording toelaat, biedt naar het oordeel van het Hof zelf al voldoende waarborgen om eventuele misbruiken te verhinderen.

Bijgevolg zijn de burgerrechtelijke bepalingen van de anti-discriminatiewet voortaan van toepassing op alle discriminaties, ongeacht de grond waarop zij zijn gebaseerd. Voor wat het strafrechtelijk luik betreft, kon het Hof niet dezelfde benadering volgen omdat dat op gespannen voet zou staan met het legaliteitsbeginsel. Maar ook voor het burgerrechtelijk luik verliest de oorspronkelijk opsomming volgens ons niet volledig haar relevantie. Het lijkt redelijk om de criteria waarin de wet uitdrukkelijk voorzag, te blijven zien als zogenaamde 'verdachte gronden' die een strenge(re) toetsing vereisen.

De 'openstelling' maakt dat zich in de toekomst een aantal uitdagende vragen zullen aandienen, in het bijzonder met betrekking tot de grond 'politieke overtuiging'. Het is hierbij alvast duidelijk dat - naar het oordeel van het Hof - de wet niet kan dienen als rechtvaardiging van misbruiken om juist discriminatie mogelijk te maken. Dat laat echter veel vragen onbeantwoord. Zijn bijvoorbeeld maatregelen omtrent de niet-distributie, of voorafgaande controle, van drukwerk van bepaalde politieke partijen nu per definitie discriminatoir? Wat met de uitsluiting van het Vlaams Blok in cultuurraden, raden van beheer en vakbonden? Kan men voorts nog weigeren een zaal te verhuren aan het *Front National* of het *Bloc Wallon*? De praktijk zal moeten uitwijzen waar de grenzen liggen. Duidelijk is dat systematische uitsluiting niet langer mogelijk is en dat elke maatregel moet (kunnen) worden verantwoord.

5. GRENZEN AAN DISCRIMINATIEBESTRIJDING

Tot slot toont het arrest eenduidig aan dat een rechtstaat geen machiavellistische strategieën toelaat bij het nastreven van bepaalde politieke doeleinden, hoe behartigenswaardig die *in se* ook zijn. Ook bij de bestrijding van discriminatie en racisme dienen de mensenrechten te worden gerespecteerd: het doel heiligt niet alle middelen. Deze ogenschijnlijk banale vaststelling wordt in het huidige beleid terzake meer dan eens uit het oog verloren. Het Arbitragehof brengt dit feit met zijn arrest in herinnering. De uitspraak is daarom ook de aangewezen gelegenheid voor organisaties en instellingen die zich de bescherming van grondrechten tot maatschappelijk doel hebben gesteld, om zich te bezinnen over hun rol. De verdediging van de vrijheden is te belangrijk om alleen over te laten aan rechts-populistische partijen of personen die in algemene zin kritisch staan ten aanzien van discriminatiebestrijding. Een politiek en middenveld die het monopolie op dit activisme aan dergelijke krachten overlaten, lokken maatschappelijke onvrede uit en dragen daarmee juist bij aan de tendensen die zij zeggen te willen bestrijden.

(Stefan Sottiaux is advocaat en assistent aan de Universiteit Antwerpen, Jogchum Vrieling is assistent aan de KULeuven)

Arbitragehof, arrest nr. 157/2004, 6 oktober 2004, www.arbitrage.be

 Kernredactie: Rogier de Corte (hoofdredacteur), Luk Van Eylen (eindredacteur), Ruth Boone (redacteur) Redactiecomité: Willy van Eckhoutte (voorzitter), Antoine Doolaege (ondervoorzitter), Serge Gutwirth, Patrick Humblet, Mark Lambrechts	Vaste medewerkers: Carl Bevernage, Eva Brems, Steven Bouckaert, Eric Brewaeys, Herman Croux, Paul De Hert, Stijn De Meulenaer, Dajo De Prins, Sylvie De Raedt, Joris Deene, Filip Dorsemont, Wouter Geldhof, Godfried Geudens, Karl Hendrickx, Patrick Herbots, Bernard Hubeau, Frank Judo, Egbert Lachaert, Dirk Leestmans, Sabien Lust, Yves Montangie, Dirk Scheers, Valentina Staelens, Liesbet Stevens, Reinhard Steennot, Eva Van Hoorde, Cathy Van Vyve, Karel Van Cauwenberghe, Pieter Vanden Heede, Wouter Vandenhole, Mario Vandeveld, Steven Vandromme, Ann Vermeersch, Gerd	Verschelden, Dirk Voorhoof, Patrick Waeterinckx Fotografie: Elisabeth Broekaert, Gert Cools, Eddy Fliers, Diégo Franssens, Sven Schoukens Ontwerp lay-out: Johan Dockx Uitgever: Eric De Cat Redactieadres: Kluwer - De Juristenkrant Ruth Boone, Motstraat 30	2800 Mechelen tel.: 015/36.15.89 Fax: 015/36.16.96 E-mail: juristenkrant@wkb.be Prijzen: (incl. BTW en verzendkosten) Jaarabonnement: € 49; Studenten: € 24,50 (VJV-leden betalen ook € 49, maar krijgen € 10 korting op het VJV-lidgeld) Info secretariaat VJV: Yolanda Vanden Bosch, tel. 03/248.65.61 en fax -03/248.09.75) Voor vragen over abonnementen: Klantenservice Kluwer Uitgevers Tel.: 0800/14 500 (gratis nummer)	e-mail: info@kluwer.be Adreswijziging: Bij wijziging van adres, een verbeterd adresetiket terugzenden a.u.b. Advertenties: Reclameregie: Kluwer Business Press Motstraat 30 2800 Mechelen Tel.: 0800/30 145 (gratis nummer) Tel.: 015/36.17.66 - Fax: 015/36.15.94 E-mail: kbp@kluwer.be Advertising Manager: Chris Lens	Verantwoordelijke uitgever: Daniel Lefebvre, Motstraat 30, 2800-Mechelen <i>Behoudens de uitdrukkelijk bij Wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijk voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.</i>
--	---	---	--	--	---